

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060204

DOM
2021-12-01
Stockholm

Mål nr
M 6220-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2020-05-06 i mål nr M 3630-19, se bilaga A

PARTER

Klagande

Kristianstads pastorat, 252003-0996

Ombud: MB

Motpart

Länsstyrelsen i Skåne län

SAKEN

Tillstånd enligt miljöbalken för krematorieverksamhet på fastigheten A i Kristianstads kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom och Miljöprövningsdelegationen inom Länsstyrelsen i Skåne läns beslut den 20 juni 2019 (ärende nr 551-28400-2017) föreskriver Mark- och miljööverdomstolen att villkor 3 ska ha följande lydelse.

Utsläppen av partiklar i rökgaserna till luft får inte överstiga 20 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Utsläppen får fr.o.m. den 1 januari 2025 inte överstiga 10 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Värdet ska gälla som medelvärde över tre efter varandra följande kremeringar.

Dok.Id 1755607

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

Villkoret är uppfyllt om det uppmätta medelvärdet understiger angivet värde. Om värdet överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärder vidtas och förnyade mätningar genomförs inom två månader från den första mätningen, och resultaten från de förnyade mätningarna visar att det uppmätta medelvärdet understiger angivet värde. Villkoret ska kontrolleras med den frekvens som anges i kontrollprogrammet, dock minst vart tredje år.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår Kristianstads pastorats yrkanden i övrigt.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kristianstads pastorat har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva villkor 11 samt ändra villkor 3 så att det får följande lydelse:

”Utsläppen av partiklar i rökgaserna till luft får inte överstiga 20 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Utsläppen får fr.o.m. den 1 januari 2025 inte överstiga 10 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Värdet ska gälla som medelvärde över tre efter varandra följande kremeringar.

Villkoret är uppfyllt om det uppmätta medelvärdet understiger angivet värde. Om värdet överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärder vidtas och förnyade mätningar genomförs inom två månader från den första mätningen, och resultaten från de förnyade mätningarna visar att det uppmätta medelvärdet understiger angivet värde. Villkoret ska kontrolleras med den frekvens som anges i kontrollprogrammet, dock minst vart tredje år.”

Pastoratet har vidare yrkat att igångsättningstiden ska bestämmas till åtta år.

Länsstyrelsen i Skåne län har medgett att villkor 3 ändras enligt pastoratets yrkande under förutsättning att mark- och miljödomstolens konstruktion av villkoret kvarstår. I övrigt har länsstyrelsen motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Pastoratet har hänvisat till vad det anfört tidigare och lagt till i huvudsak följande.

Vad gäller villkor 3 följer pastoratets föreslagna formulering Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 april 2012 i mål nr M 2150-11. Motsvarande formulering har dessutom fastställts vid tillståndsprövningar eller efter överklaganden för ett flertal andra krematorier. Det tar ca en månad från mättidpunkten till dess att en rapport erhålls. Om ett värde överskridits krävs minst två månader för att erhålla en rapport, vidta åtgärder och genomföra en ny mätning.

Beträffande villkor 11 ska parametrar som skorstenshöjd, diametrar på rökrör etc. ingå i det allmänna villkoret. Pastoratet har visat att detta är praxis inom branschen.

Med hänsyn till att en byggnations- och planeringsprocess tar lång tid anser pastoratet att fem år är för kort tid mellan ianspråktagande och idrifttagande. Förseningar i samband med byggnation är allmänt förekommande. Likaså kan det uppstå problem i samband med idrifttagning.

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen har under hela processen förespråkat miljöprövningsdelegationens formulering av villkor 3. Om mark- och miljödomstolens konstruktion kvarstår anser länsstyrelsen att en månad för att vidta åtgärder samt genomföra en ny mätning kan vara knapp och att två månader är ett lämpligare tidsspänn för åtgärder och uppföljande mätning.

Ett tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken är förenat med rättskraft. Det innebär att då en fråga har varit uppe för prövning i en tillståndsansökan kan tillsynsmyndigheten inte ställa andra eller högre krav i samband med tillsynen än vad som framgår av tillståndet. Rättskraften gäller inte bara de specifika villkoren i tillståndet utan även de frågor som tagits upp i tillståndsmålet. Dessa frågor omfattas av det allmänna villkoret. Det innebär att verksamhetsutövaren, om inget annat anges i de specifika villkoren, ska följa det som den angett i ansökan eller i övrigt uppgett i målet.

Frågan om rökgashastigheten har diskuterats flitigt under processens gång och villkoret har ändrats mellan olika prövningsinstanser. Länsstyrelsen anser att ett specifikt villkor rörande den aktuella frågan (villkor 11) krävs. Detta underlättar inte minst för tillsynsmyndigheten.

Länsstyrelsen menar att tre år är en rimlig tid för att genomföra byggnationen av de nya ugnarna och att pastoratet medgetts två extra år som en buffert om förseningar av upphandling, byggnation och problem med driftjusteringar inträffar. Länsstyrelsen

anser således att den igångsättningstid som mark- och miljödomstolen beslutat ska kvarstå.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen, som noterar att det endast är pastoratet som har överklagat domen, finner inte anledning att konstruera villkor 3 på annat sätt än mark- och miljödomstolen gjort. Som parterna är ense om framstår dock en tidsrymd om en månad som alltför kort för pastoratet att vidta åtgärder och genomföra förnyade mätningar för det fall att ett ursprungligen uppmätt medelvärde är högre än vad som tillåts. Tidsrymden bör istället, såsom pastoratet yrkat och länsstyrelsen medgett, bestämmas till två månader. Mark- och miljödomstolens dom ska ändras i enlighet med detta.

I fråga om villkor 11 och igångsättningstidens längd instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömningar. I dessa delar ska alltså pastoratets yrkanden avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Fredrik Ludwigs och Rikard Backelin, referent, tekniska rådet Kerstin Gustafsson samt hovrättsrådet Petra Bergman.

Föredragande har varit Amina Ustamujic.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2020-05-06
meddelad i
Växjö

Mål nr M 3630-19

PARTER

Klagande

Kristianstads pastorat, 252003-0996

Ombud: AÅ

Motpart

Länsstyrelsen i Skåne län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Miljöprövningsdelegationens inom Länsstyrelsen i Skåne län beslut från den 20 juni 2019 i ärende nr 551-28400-2017, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd för krematorieverksamhet på fastigheten A, Kristianstads kommun.

DOMSLUT

- Mark- och miljödomstolen ändrar villkor 3, 4, 6, 11 och 13 i Miljöprövningsdelegationens inom Länsstyrelsen i Skåne län beslut från den 20 juni 2019 enligt följande.
3. Utsläppen av partiklar i rökgaserna till luft får inte överstiga 20 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Utsläppet får fr.o.m. den 1 januari 2025 inte överstiga 10 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Värdet ska gälla som medelvärde över tre efter varandra följande kreameringar.

Villkoret är uppfyllt om det uppmätta medelvärdet underskrider angivet värde. Om värdet överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärder vidtas och förnyade mätningar genomförs inom en månad från den första mätningen, och resultaten

Dok.Id 496666

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se www.vaxjotingsratt.domstol.se		måndag – fredag 08:00–16:00

från de förnyade mätningarna visar att det uppmätta medelvärdet underskrider angivet värde. Villkoret ska kontrolleras med den frekvens som anges i kontrollprogrammet, dock minst vart tredje år.

4. Utsläppen av kolmonoxid i rökgaserna till luft får som medelvärde över en kremation inte överstiga 100 mg/Nm³ vid 11 % O₂ och som 5-minutersmedelvärde inte överstiga 500 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Villkoret är uppfyllt om minst 90 % av antalet kremationer under ett kalenderår uppfyller angivna värden och om årsmedelvärdet för samtliga kremationer inte överstiger 100 mg/Nm³ vid 11 % O₂.
 6. Ugnarna ska vara försedda med instrument för kontinuerlig mätning och registrering av halten syre och kolmonoxid samt temperatur i rökgaserna. Filteranläggningen ska vara försedd med kontinuerlig mätning av differenstryck för övervakning av eventuellt filtergenombrott. Inom sex månader från det att tillståndet tas i anspråk ska det finnas alternativt en daglig journalföring av differenstrycket i kontrollprogrammet för verksamheten eller ett varningssystem så att larm om tryckfall går till person med rådighet att snarast åtgärda problemet.
 11. Rökrörets diameter i skostenstoppen får inte överstiga 0,4 meter.
 13. För verksamheten ska det finnas ett aktuellt kontrollprogram som bland annat beskriver tillvägagångssätt för kontroll av villkorsefterlevnad. Kontrollprogrammet ska även innehålla beskrivning av hur utsläpp av dioxiner följs upp, vilket kan antingen ske genom mätningar eller genom de rön som framkommer inom branschen. I kontrollprogrammet ska det anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder. Kontrollprogrammet ska vara upprättat senast tre månader efter tillståndet har tagits i anspråk.
- Mark- och miljödomstolen ändrar igångsättningstiden i det överklagade beslutet på så sätt att den med tillståndet avsedda verksamheten ska ha satts igång senast fem (5) år från det att tillståndet har vunnit laga kraft, annars förfaller tillståndet.
-

BAKGRUND

Miljöprövningsdelegationen inom Länsstyrelsen i Skåne län (MPD) lämnade genom beslut den 20 juni 2019 (Dnr 551-28400-2017) tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken, MB, till Kristianstads pastorat (org. nr. 252003-0996) att bedriva krematorieverksamhet i två (2) ugnar på fastigheten A i Kristianstads kommun. Tillståndet gäller 3 500 kremationer per år.

Kristianstads pastorat har nu överklagat MPD:s beslut till mark- och miljödomstolen avseende dess villkor 3, 4, 6, 11 och 13 samt avseende den meddelade igångsättnings tiden.

Villkoren 3, 4, 6, 11 och 13 har i det överklagade tillståndet följande lydelse:

3. Utsläpp av partiklar till luft får inte överstiga 10 mg/Nm³ vid 11 % O₂. Värdet gäller sex (6) månader efter tillståndet tagits i anspråk. Fram till dess får utsläpp av partiklar till luft inte överstiga 20 mg/Nm³ vid 11 % O₂.

Värdet ska gälla som medelvärde under minst tre efter varandra följande kremeringar vid varje besiktningstillfälle. Villkoret ska kontrolleras med den frekvens som anges i kontrollprogrammet, dock minst vart tredje år.

4. Utsläpp av kolmonoxid till luft får som medelvärde under en kremering inte överstiga 100 mg/Nm³ normal torr gas. Utsläppet får som 5-minuters medelvärde inte överstiga 500 mg/Nm³. Det samlade årsmedelvärdet får inte överstiga 50 mg/Nm³.

Medelvärdet per kremering ska innehållas vid minst 95 % av antalet genomförda kremeringar under ett kalenderår.

6. Ugnen ska vara försedd med instrument för kontinuerlig mätning och registrering av temperatur, kolmonoxid, syre samt differenstryck över filter.

11. Rökashastigheten får under en kremering inte underskrida 8 m/s för något driftsfall.

13. För verksamheten ska det finnas ett aktuellt kontrollprogram som bland annat beskriver tillvägagångssätt för kontroll av villkorsefterlevnad. Kontrollprogrammet ska även innehålla beskrivning av hur utsläpp av dioxiner följs upp. I kontrollprogrammet ska det anges mätmetoder, mätfrekvens och

utvärderingsmetoder. Kontrollprogrammet ska vara upprättat senast tre månader efter tillståndet har tagits i anspråk.

Den 6 augusti 2019 förordnade mark- och miljödomstolen, på klagandens yrkande, att det överklagade tillståndet får tas i anspråk även om det inte vunnit laga kraft.

YRKANDEN M.M.

Kristianstads pastorat (klaganden) yrkar, såsom talan slutligen bestämts,

- att mark- och miljödomstolen ändrar villkoren 3, 4, och 6 i det meddelade tillståndet till följande lydelse:

3. Utsläppen av partiklar i rökgaserna till luft får inte överstiga 20 mg/m³ normal torr gas¹ vid 11 % O₂. Utsläppet får efter utbyte av befintligt filter inte överstiga 10 mg/normal torr gas vid 11 % O₂. Värdena ska gälla som medelvärdet över tre kremationer.

Mätning ska ske vart tredje år med gällande CEN-standard eller likvärdig spårbar metod. Villkoret är uppfyllt om det uppmätta medelvärdet underskrider begränsningsvärdet. Om begränsningsvärdet överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärder vidtas och förnyade mätningar genomförs inom två månader från den första mätningen, och resultaten från de förnyade mätningarna visar att uppmätta värden underskrider begränsningsvärdet.

4. Utsläppen av kolmonoxid i rökgaserna till luft får inte överstiga 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. Värdet ska gälla som medelvärde över en kremation. Villkoret är uppfyllt om minst 90 % av antalet kremationer under ett kalenderår uppfyller angivet värde.

6. Ugnarna ska vara försedda med instrument för kontinuerlig mätning och registrering av halten syre och kolmonoxid samt temperatur i rökgaserna. Filteranläggningar ska vara försedda med kontinuerlig mätning av differenstryck för övervakning av eventuellt filtergenombrott.

- att mark- och miljödomstolen upphäver villkoren 11 och 13
- att igångsättningstiden ska vara åtta (8) år

¹ Mark- och miljödomstolens kommentar: uttrycket mg/m³ normal torr gas kan även uttryckas med beteckning "mg/Nm³" och betyder här "normal". Anges t.ex. vid en viss syrgashalt.

- att ett verkställighetsförordnande meddelas.

I andra hand yrkar pastoratet, som talan slutligt bestämts:

- att igångsättningstiden ska vara fem (5) år.
- att villkoren 3, 4 och 11 och 13 ges följande lydelse:

3. Utsläppen av partiklar i rökgaserna till luft får inte överstiga 20 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. Utsläppet får fr.o.m. 1 januari 2028 inte överstiga 10 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. Värdena ska gälla som medelvärde över tre kremationer.

Mätning ska ske vart tredje år med gällande CEN-standard eller likvärdig spårbar metod. Villkoret är uppfyllt om det uppmätta medelvärdet underskrider begränsningsvärdet. Om begränsningsvärdet överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärder vidtas och förnyade mätningar genomförs inom två månader från den första mätningen, och resultaten från de förnyade mätningarna visar att uppmätta värden underskrider begränsningsvärdet.

4. Utsläppen av kolmonoxid i rökgaserna till luft får som medelvärde över en kremation inte överstiga 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂ och som 5-minutersmedelvärde inte överstiga 500 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. Villkoret är uppfyllt om minst 90 % av antalet kremationer under ett kalenderår uppfyller angivna värden och om årsmedelvärdet för samtliga kremationer inte överstiger 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂.

11. Rökrörets diameter i skorstenstoppen får inte överstiga 0,4 meter.

13. För verksamheten ska det finnas ett aktuellt kontrollprogram som bland annat beskriver tillvägagångssätt för kontroll av villkorsefterlevnad. I kontrollprogrammet ska det anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder. Kontrollprogrammet ska vara upprättat senast tre månader efter tillståndet har tagits i anspråk.

I tredje hand yrkar pastoratet att villkor 4 och 13 får följande lydelse:

4. Utsläppen av kolmonoxid i rökgaserna till luft får som medelvärde över en kremation inte överstiga 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂ och som 5-minutersmedelvärde inte överstiga 500 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. Villkoret är uppfyllt om minst 95 % av antalet kremationer under ett kalenderår uppfyller angivna värden och om årsmedelvärdet för samtliga kremationer inte överstiger 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂. För den befintliga ugnen fram t.o.m. utgången av 2027 är dock villkoret uppfyllt om minst 90 % av antalet kremationer under ett kalenderår uppfyller

angivna värden och om årsmedelvärdet för samtliga kremationer inte överstiger 100 mg/m³ normal torr gas vid 11 % O₂

13. För verksamheten ska det finnas ett aktuellt kontrollprogram som bland annat beskriver tillvägagångssätt för kontroll av villkorsefterlevnad. Kontrollprogrammet ska även innehålla en beskrivning av hur utsläpp av dioxiner följs upp vilket kan ske antingen genom mätningar eller genom de rön som framkommer inom branschen. I kontrollprogrammet ska det anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder. Kontrollprogrammet ska vara upprättat senast tre månader efter tillståndet har tagits i anspråk.

Som grund för sina yrkanden har pastoratet anfört i huvudsak följande.

Villkor 3

Pastoratet har yrkat på en formulering som innebär att riktvärdet ersätts med ett begränsningsvärde som är anpassat för stickprovsmätningar. För att kunna ge verksamhetsutövaren en möjlighet att vidta åtgärder i händelse av överskridanden bör ett villkor medge en tid om två månader för att vidta en åtgärd med efterföljande mätning. Ett villkor skall samtidigt vara utformat så att det kan utgöra grund för att konstatera om en överträdelse har skett. Länsstyrelsens meddelade villkor uppfyller visserligen detta rekvisit, men verksamhetsutövaren måste samtidigt ha nödvändig rådhighet för att säkerställa att villkoret alltid följs.

Mot detta skall ställas det krav på rättssäkerhet som följer av att tillståndsvillkor är förenade med stränga sanktioner. En överträdelse kan enligt 24 kap. 3 § första stycket 2 MB medföra att tillståndet återkallas och den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot ett villkor döms enligt 29 kap. 4 § andra stycket MB för otillåten miljöverksamhet till böter eller fängelse i högst två år. Med hänsyn till detta ska villkor utformas så att de kan utgöra grund för att konstatera om en överträdelse har begåtts och i så fall också ligga till grund för påföljder enligt sanktionssystemet (se prop. 1997/98:45, del 1 s. 523 f. och del 2 s. 204, se också Högsta domstolens dom den 6 april 2006 i mål B 4411-03). Pastoratet kommer aldrig kunna säkerställa att det meddelade villkoret alltid kommer att innehållas.

Det tillägg som pastoratet föreslår motiveras särskilt av att partikelmätningar utgörs av stickprovsmätningar där resultaten erhålls först ett antal arbetsdagar efter tidpunkten för provtagningen. Verksamhetsutövaren har då ingen rådighet att retroaktivt vidta åtgärder mot eventuella händelser i samband med provtagningen. Pastoratet hänvisar här till Mark- och miljööverdomstolens (MÖD) dom från den 13 april 2012 i mål M 2150-11 ("Bele-domen"), där domstolen uttalade följande:

Mark- och miljööverdomstolen kan också godta bolagets förslag till formulering av under vilka försäkringar villkoret avseende utsläpp av stoft ska anses uppfyllt. Villkorspunkten 25 bör således utformas enligt bolagets yrkanden i dessa delar.

Motsvarande formulering har dessutom fastställts för ett flertal villkor i samband med överklagande av Karlshamns krematorium (mål M 1774-11, dom 2011-12-15), Kvibergs krematorium (mål M 4073-14, dom 2015-02-11) och för Trelleborgs krematorium (mål M 1099-12, 2012-09-19). Utöver detta har sådana villkor fastställts direkt vid ett antal tillståndsprövningar av kremationsverksamhet.

Detta är en rättssäker formulering i motsats till de tidigare riktvärdena vilket också är anledningen till att MÖD fastnat för denna typ av villkor. Formuleringen fastställer en tidpunkt inom vilken åtgärder och förnyade mätningar ska vara vidtagna. Likaså fastställer villkoret med vilken mätfrekvens kontrollen ska ske och slutligen en emissionsnivå.

Pastoratet menar vidare att det som länsstyrelsen framfört angående omvandling av begränsningsvärden inte stämmer. Vid de två tillståndsprövningarna avseende krematorierna i Skellefteå och Umeå meddelade Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Västerbottens län precis sådana partikelvillkor (dnr 551-8810-2013, 2014-06-19 respektive dnr 551-8523-2013, 2015-01-22). Texttillägget i skriftväxlingen om förnyade mätningar motiveras av att partikelmätningar utgörs av stickprovsmätningar där resultatet erhålls först efter ett antal arbetsdagar efter tidpunkten för provtagningen. Verksamhetsutövaren har då ingen rådighet att retroaktivt vidta åtgärder mot eventuella händelser i samband med provtagningen.

Pastoratet vill även lyfta fram att Mark- och miljööverdomstolen under de senaste åren ansett att det i flera fall funnits anledning att föreskriva begränsningsvärden i form av rena riktvärden, nämligen i mål M 493-14, M 11838-14 och M 9369-15.

Pastoratet kontrollerar och underhåller anläggningen löpande i syfte att minimera miljöpåverkan, vilket resulterar i generellt sett låga utsläpp. Filtret har dock upphandlats och designats baserat på ett utsläppsvillkor om 20 mg/m³. Även om textilslangar eller filterkorgar byts kan det inte garantera utsläpps begränsningar som är strängare än de 20 mg/m³, som själva filterhuset och korgupphängningarna är konstruerade för.

Pastoratet planerar för uppbyggnad av en ny krematoriedel med upphandling av filter som ska uppfylla 10 mg/m³. Tiden fram till dess att den nya anläggningsdelen tas i drift och är anpassad på ett sådant sätt att den äldre delen kan stängas ner. Villkoret måste dock vara baserat på den prestanda som det nuvarande filtret håller. Pastoratet kan emellertid, enligt andrahandsyrkandet, godta att det skärpta kravet ska gälla fr.o.m. 2028.

Genom dom den 4 september 2006 i mål M 1389-06 höjde dåvarande Miljödomstolen det av Länsstyrelsen tidigare meddelade partikelvillkoret om 10 mg/m³ till 20 mg/m³. Detta motiverades med att det befintliga filtret inte kunde innehålla 10 mg/m³ vid alla mätningar. Då samma filterutrustning är på plats anser pastoratet det skulle vara orimligt att ställa så stränga krav på en utrustning som är dimensionerad för 20 mg/m³ och som kommer att ersättas med nytt filter.

Länsstyrelsen grundar sina ställningstagande på fyra mätningar varav en uppvisade ett medelvärde om <9,9 mg/m³. Ett villkor kan inte baseras på fyra enstaka mätningar där en av mätningarna tangerade det nu av Länsstyrelsen meddelade villkoret. Då mätningarna är utförda efter byten av textilfilter innebär detta att halten kan komma att successivt öka fram till nästa filterbyte. Det hör också till saken att frågan har prövats tidigare av dåvarande Miljödomstolen (se mål M 1389-06)

som höjde villkorsvärdet från 10 till 20 mg/m³. Frågan avseende den befintliga krematoriedelen har således redan prövats i högre rätt. Av domskälen framgår att domstolen ansåg att nivån 10 mg/m³ var för sträng gentemot uppmätta värden. Utöver detta motiverads höjning till 20 av att det avsåg en befintlig anläggning.

Pastoratet hänvisar även till Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 juli 2016 i mål M 6882-15, där domstolen uttalade följande:

Detta utgör en tekniskt mycket kvalificerad rening som utgör bästa möjliga teknik. Reningstekniken garanterar låga utsläpp av föroreningar i processvattnet så länge anläggningen fungerar på avsett sätt. Enligt Mark- och miljööverdomstolen bör vid dessa förhållanden syftet med det villkor som föreskrivs vara att säkerställa att anläggningen drivs och underhålls på rätt sätt.

Villkorets funktion är att säkerställa att bästa möjliga teknik används, vilket i detta fall innebär att textila spärrfilter används.

Villkor 4

Pastoratet menar att ett krav på ett årsmedelvärde om 50 mg/Nm³ indirekt skulle innebära att samtliga kremationer måste innehålla 50 mg/Nm³ och inte 100 mg/Nm³ som anges som medelvärde per kremation. Vid ommurning av ugn eller byte av ugn måste i ett sådant fall krav ställas på leverantören att innehålla 50 mg/Nm³ vilket är osäkert för en befintlig ugn. Vid byte av ugn måste en ugn med större förbränningsutrymme installeras vilket ger en ökad oljeförbrukning utan att någon miljönytta erhålls eftersom en skärpning från 100 till 50 inte medför någon påverkan på halten oförbrända kolväten som tidigare visats i ärendet. Krematorieugnen i Kristianstad är upphandlad utifrån ett begränsningsvärde om 100 mg/m³. En upphandling baserad på 50 mg/m³ skulle innebära dels en dyrare anläggning, dels en högre oljeförbrukning då oljebrännarna kommer att ha längre drifttider.

Det nuvarande riktvärdet 100 mg/m³ (medel över en kremering) har innehållits de senaste åren men antalet överskridanden av 50 mg/m³ registreras inte i systemet. Vid exempelvis Landskrona krematorium har det i samband med prövningen av

verksamheten visats att inga överskridanden av 100 mg/m³ förekom, men att det samtidigt under året förekom 30 överskridanden av 50 mg/m³ som medelvärde.

Åtgärder för att minska CO-emissionen kan vara längre uppehållstid i ugnen (kan endast ske i samband med upphandling), ökad oljeförbränning i efterbrännkammaren samt begränsad högsta vikt på den avlidne. Pastoratet anser att ett villkor skall sättas utifrån att verksamhetsutövaren skall ha rådigheten att i princip alltid kunna innehålla värdet.

Ytterligare stöd för att det krävs högre CO-emissioner ges av rapporten, *Miljøvurdering af kister og undersøgelse af forbrændingstekniske egenskaber i forbindelse med kremation*. Av denna rapport framgår att utsläppen avseende totalcolväten är mycket låga så länge CO-emissionen understiger 500 mg/m³.

Utsläppet av kolmonoxid genom skorstenen har ingen påverkan på miljön eller människors hälsa eftersom haltbidraget är mycket lågt. Begränsningens syfte är att säkerställa att utsläppen av oförbrända ämnen minimeras därav korttidsvärdet. Enligt Naturvårdsverket branschfakta för förbränningsanläggningar anses en utsläppsbegränsning om 250 mg/m³ tillfyllest för att utsläppen av oförbrända colväten skall vara minimal. Enligt detta branschfaktablad ligger colväteutsläppet då på en låg nivå, ca 1 mg/m³. Pastoratet anser därför att skärpning från 100 till 50 inte medför någon miljönytta oavsett om det avser ett årsmedelvärde eller ett korttidsvärde.

Enligt direktivet för avfallsförbränningsanläggningar gäller följande avseende utsläpp av kolmonoxid:

Tid	Värde
10-minuter	150 mg/m ³ vid 11 % O ₂
halvtimme	100 mg/m ³ vid 11 % O ₂
dygn	50 mg/m ³ vid 11 % O ₂

Värdena i detta direktiv och i dess svenska implementerade regelverk (SFS 2013:253) används för att reglera utsläppet av kolmonoxid från avfallsförbränning (hushållsavfall, farligt avfall etc.) Pastoratet anser inte att några skäl finns för att meddela strängare krav vid kremeringsverksamhet än vid förbränning av avfall. Av domen från den 19 september 2012 i mål M 1099-12 avseende Trelleborgs församling kan följande utläsas:

Vad gäller begränsningsvärdet för kolmonoxid anser domstolen att även den av församlingen yrkade nivån på 100 mg/m³ är tillräcklig för att säkerställa fullständig förbränning och minimering av utsläppen av oönskade kolväten. Församlingens yrkande ska därmed bifallas i denna del. Det finns enligt domstolen också skäl att förtydliga vad som ska gälla ifråga om innehållandet av begränsningsvärdet. Vad länsstyrelsen anfört föranleder ingen annan bedömning. Även i denna del bör församlingens yrkande således bifallas.

Motsvarande nivå om 100 mg/m³ har dessutom fastställts för ett flertal villkor i samband med överklagande av Karlshamns krematorium (mål M 1774-11, dom 2011-12-15), Kvibergs krematorium (mål M 4073-14, dom 2015-02-11) och för Trelleborgs krematorium (mål M 1099-12, dom 2012-09-19). Utöver detta har sådana villkor fastställts direkt vid ett antal tillståndsprövningar av kremationsverksamhet.

Länsstyrelsens villkor innebär också ett tilläggskrav att samtliga (ej 90 %) 5-minutersmedelvärden ska innehållas. Detta innebär att om enstaka kistor med vars beskaffenhet medför förhöjda utsläpp av kolmonoxid kan dessa komma att pågå något mer än dem minuter innan regleringen och oljebrännarna hinner arbeta ner halten. Enda sättet att garantera detta inte inträffar vore att kontrollera kistans beskaffenhet vilket är förbjudet enligt griftefriden. Då denna villkorsformulering direkt strider mot speciallagstiftning, lex specialis, bör denna del av villkoret därmed utgå.

Pastoratet menar att man visat att ett för lågt satt villkorsvärde innebär en ökad oljeförbrukning men ingen påverkan på utsläppet av oförbrända kolväten. Eftersom ett villkorsbrott är direkt straffsanktionerat räcker det inte med att anta att flertalet kremationer rimligen ligger under 50 mg/m³.

Villkor 6

Pastoratet har idag som flertalet andra filterförsedda krematorier övervakning av differenstryck. Emellertid loggas inte dessa signaler då de inte har något värde annat som övervakning för att kontrollera filtret. Kravet på kontinuerlig registrering av signalen innebär en merkostnad motsvarande 25 000 SEK enligt uppgift från andra krematorier.

Pastoratet anser denna kostnad vida överstiger den eventuella miljönytta en registrering medför. Detekteringen av en filterläcka är dessutom ett irreversibelt fenomen till skillnad från ugnstemperatur och luftföroreningshalter. Om en läcka har uppstått så kan den inte lagas av sig självmant. Detta innebär att behov av att gå tillbaka och se efter ifall läckor fanns i ett system är ointressanta eftersom läckan i så fall finns kvar i nutid. Finns inte läckan "nu" kan den inte ha funnits "igår" annat om en direkt lagning av filtret har skett.

Om mark- och miljödomstolen ändå anser att krav ska ställas på registrering av differenstrycket måste pastoratet hinna med en upphandling och installation av en sådan.

Villkor 11

Då en kremationsprocess är en s.k. batch-process kommer rökgashastigheten att börja med ett nollflöde som ökar succesivt och når ett "fullvärde" då förbränningen är pågående för att vid slutet av kremationen återigen sjunker nedåt noll. Vid slutet av processen då förbränningen är nästintill avslutad är rökgashastigheten låg varför emissionen av luftföroreningar då också är låg. Vid dessa flöden är utsläppen av naturliga skäl mycket låga.

Att öka rökgashastigheten är visserligen tekniskt genomförbart genom att konstant hålla i gång oljebrännarna. Detta skulle medföra ökade emissioner och en ökad klimatpåverkan vilket torde vara både ekonomisk och miljömässigt förkastligt. Pastoratet anser därför att rökgashastigheten inte skall regleras i villkor. Genom beskrivningen av processen kommer utsläppen och hur dessa skall ske att regleras genom

det allmänna villkoret. För ett givet rökrör och anläggning kommer en lägre rökgashastighet att ge en mindre miljöpåverkan. Miljöpåverkan är ju en produkt av två faktorer; massflöde och utspädningsfaktorn. När rökgasflödet sjunker blir massflödet mindre men utspädningsfaktorn sämre till följd av en lägre rökgashastighet. Lägre hastigheter ger en sämre spridning men samtidigt sjunker massflödet mer än vad spridningen försämras varför summaresultatet blir en mindre miljöpåverkan. Det är således inte den lägre hastigheten i sig som ger en mindre miljöpåverkan utan kombinationen med ett lägre massflöde av föroreningar.

Pastoratet motsätter sig därför villkoret.

Pastoratet har studerat tillståndsbesluten för samtliga krematorier i landet för att undersöka huruvida reglering av rökgashastigheten kan anses utgöra någon praxis. Följande krematorier har meddelats villkor avseende skorstenshöjd med höjden inom parentes; Malmö (11), Lund (10), Ystad (6,5), Helsingborg (19), Trelleborg (10), Ängelholm (15), Varberg (15), Trollhättan (9), Skövde (10), Växjö (8), Jönköping (10), Sundsvall (3 över tak), Jönköping (3 över tak).

Värt att notera är att i princip alla villkor avseende skorstenshöjd är baserade på den befintliga skorstenshöjden, varför ingen regelrätt prövning har genomförts.

Endast tre krematoriebeslut finns med villkor avseende rökgashastighet;

1. Katrineholm med beslut från 2004. Av MPDs motivering kan följande utläsas:

Miljöprövningsdelegationen bedömer därför inte att något krav på förändring av skorstensens utformning är nödvändig. En gräns för lägsta rökgashastighet efter ombyggnation bör däremot sättas för att minska risken för att miljökvalitetsnormer för luft överskrids lokalt vid krematorieanläggningen.

Tillståndet föreskriver även att rökgashastigheten inte får underskrida 8 m/s för något driftsfall. Av uppföljningen av miljörapporten kan följande utläsas: ”Anläggningen är dimensionerad utifrån detta villkor. Kontrollmäts under emissionsmätningen vart fjärde år.”

Vid en granskning av emissionsmätningen är flöde, temperatur samt kanaldiameter angivna. Dessa indikerar dock att hastighetskravet inte är uppfyllt. Längre in i rapporten redovisas beräknade rökgashastigheter som medelvärden över respektive kremation.

2. Råcksta med beslut från 2002. Av MPDs motivering kan följande utläsas: ”Naturvårdsverkets utkast till branschfaktablad för krematorieverksamhet är enligt Miljöprövningsdelegationen tillämplig och skall föreskrivas för dessa villkor.”

Tillståndet föreskriver även att rökastigheterna inte får underskrida 8 m/s för något driftsfall. Av uppföljningen av de senaste årens miljörapporter kan man utläsa att villkoret uppfyllts.

3. Nya Skogskyrkogårdens med beslut från 2008. Av MPDs motivering kan utläsas att rökgashastigheten inte får underskrida 5 m/s för något driftsfall. Av uppföljningen av de senaste årens miljörapporter kan man utläsa att villkoret uppfyllts.

Sammanfattningsvis finns det inga krematorier i landet som tillämpar och använder sig av en regelrätt kontroll av rökgashastigheten. Det finns därmed ingen utrustning för krematorier för en sådan tillämpning. Inom fjärrvärmesektorn används beräkningar inom NO_x-lagstiftningen för att få fram rökgasflöden (och därmed även rökgashastighet för en given kanalarea). Det ska också noteras att samtliga ovanstående tillståndsbeslut är äldre än 10 år. Såvitt pastoratet känner till finns det inga nyare tillståndsbeslut som är förenade med villkor avseende rökastighet. Pastoratet anser därför att kravet på rökgashastighet inte har något stöd, trots rekommendationen i det s.k. Branschfaktabladet. Det ska också noteras att följande står i branschfaktabladet för år 2010:

För nya anläggningar

Skorstenens höjd skall vara lägst tre meter över takhöjd. Rökgashastigheten får som riktvärde inte underskrida 8 m/s för något driftsfall.

Kommentar: Hastighetsvillkoret kan utgå om en spridningsberäkning genomförs som baseras på en given skorstensdiameter. I detta fall kan villkoret formuleras: Skorstenens höjd skall vara lägst tre meter över takhöjd. Skorstenens diameter i skorstenstoppen får inte överstiga x meter.

För befintliga anläggningar

Skorstenens höjd skall vara lägst y meter över takhöjd. Skorstenens diameter i skorstenstoppen får inte överstiga x meter.

Kommentar: Befintlig skorstenshöjd och diameter har godtagits då det har genomförts en spridningsberäkning som visar att miljö kvalitetsnormer och andra immissionsvärden innehålls.

Av kommentarerna kan det utläsas att det är mera ändamålsenligt att ställa krav på en största diameter i rökröret i skorstenstoppen.

Den diameter som pastoratet föreslår i sitt andrahandsyrkande är samma diameter som har använts vid spridningsberäkningarna som genomfördes för krematoriet i Lund (diameter på skorstenstoppen får inte överstiga 0,4 meter). Härvid har sökanden inkommit med spridningsberäkningar avseende årsmedelhalt för kvicksilver, partiklar och kvävedioxid baserade på 5 m/s och rökrörsdiameter om 0,4 meter.

Villkor 13

Genom mål M 10050–08, dom 2009-06-22, fastställde Miljööverdomstolen att det är mera ändamålsenligt att ställa krav på vilken mängd aktivt kol och vilken specifik yta detta kol skall innehålla än att ställa krav på en utsläppt mängd kvicksilver. Fördelen med detta krav är att det säkerställer att samtliga kremationer genomförs under optimala reningsbetingelser. Motsvarande gäller för utsläpp av organiska ämnen typ PAH och dioxiner. Sådana organiska ämnen har mycket stor affinitet till aktivt kol varför utsläppet blir mycket låga vid användandet av aktivt kol.

Vid de tillfällen som dioxiner har uppmätts vid krematorier med kolfilterrening har utsläppen varit ytterst låga och legat långt under 0,1 ng/m³ vid 11 % O₂. Detta skulle motsvara knappt 0,01 µg per kremation vilket knappt 0,02 mg/år. Någon särskild kontroll utöver mängd inmatad kol och kolkvalitet är därför meningslös och tillför ingen miljönytta.

Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgår de samlade dioxinutsläppen i Sverige till cirka 25 gram årligen. Av dessa står egen uppvärmning av bostäder och lokaler (vedeldning) för 3,2 gram. Krematorierna genererar endast 0,0006 gram per år vilket motsvarar 0,0024 % av de totala utsläppen. Pastoratet anser därför att dioxinfrågan inte är särskilt angelägen vad avser krematorier. Intressant att notera är att samtliga sektorer har minskat sina utsläpp med undantag för vedeldningen där utsläppen ökat. Trots många klagomål relaterade till vedeldning leder dessa ytterst sällan till begränsningar.

Pastoratet har granskat villkoren som gäller för krematorier och det är ett ytterst fåtal som är försedda med villkor avseende dioxiner. Exempel är Räcksta som emellertid själv har yrkat 0,1 ng/m³. I samband med att de två pilotanläggningarna för rökgasrening vid krematorier i Sverige genomgick prestandaprov avseende kvicksilver undersöktes även kolfiltrets avskiljningsförmåga avseende dioxiner. Efter ombyggnad uppmättes 2003 dioxinmissionerna till 0,045 ng/m³ ntg. I båda fallen var halten dioxin 8-10 ng/m³ ntg före filter. Det kan konstateras att avskiljningsförmågan uppgick till 99,5 %, vilket beror på att aktivt kol absorberar dioxiner mycket effektivt. Det kan också konstateras att utsläppen av dioxiner från avfallsförbränning efter rening genom filter med aktivt kol är ytterst låga och ligger långt under 0,1 ng/m³. Detta är också orsaken varför utsläpp av dioxiner generellt sett inte regleras i villkor. På samma sätt som för kvicksilver absorberas dioxiner mycket effektivt till aktivt kol varför villkorskonstruktionen med krav på tillsats av en minsta mängd aktivt kol i kombination med en viss minsta specifik area är en garanti för låga emissioner. Detta beror på att en konstruktion som baseras på att kemiska och fysikaliska förutsättningar för en rening är allmängiltiga och därmed alltid gäller, varför någon mätning inte ger ny information.

Exempel på genomförda dioxinmätningar verifierar detta:

Krematorium	Mätning	Resultat
Linköping	2006	0,0033 ng/m ³ ntg 11 % O ₂
Östersund	2007	0,0081 ng/m ³ ntg 11 % O ₂

Helsingborg	2008	0,015 ng/m ³ ntg 11 % O ₂
Berthåga krematorium	2014	< 0,011 ng/m ³ ntg 11 % O ₂
Berthåga krematorium	2015	0,002 ng/m ³ ntg 11 % O ₂
Berthåga krematorium	2016	0,005 ng/m ³ ntg 11 % O ₂

Halterna ligger långt under de halter som har uppmätts vid småskalig vedeldning vars utsläpp däremot är allmänt accepterade av samhället.

Temperaturintervallet mellan 500°C och 200°C är ett mycket kritiskt temperaturintervall. Vid den högre temperaturen dominerar destruktion medan vid de lägre är det bildningen som dominerar. Genom temperaturvillkoret i tillståndet garanteras att dioxinbildningen är minimal och i kombination med kolfiltret är utsläppen i stort sett obefintliga.

Pastoratet motsätter sig därför kravet på ytterligare utredningar avseende dioxiner då det i princip inte finns mer att utreda inom kremationsprocessen i denna del. Den enda variabel som inte har utretts är kistans beskaffenhet och skulle innebära ett brott mot griftefriden.

Pastoratet har dock inget att invända mot ett krav på att följa upp de rön som framkommer inom branschen har därför ett andrahandsyrkande.

Igångsättningstiden

Med hänsyn till att en byggnations- och planeringsprocess tar lång tid anser pastoratet att tre år är för kort tid mellan ianspråktagande och en anläggning som tagits i drift. Förseningar i samband med byggnation är allmänt förekommande vilka kan försena byggnationen avsevärt. Likaså kan det uppstå problem i samband med idrifttagning av processdelarna. Pastoratet anser att igångsättningstiden måste vara fem år, särskilt i beaktan att tillståndsprocessen tog två år.

Länsstyrelsen i Skåne län (motpart) har beretts tillfälle att yttra sig i målet och anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen anser att villkorsformuleringarna för villkor 3, 4 och 11 ska kvarstå men kan acceptera sökandens slutliga förslag till ändring av villkor 13. Parterna är överens om formuleringen av villkor 6. Länsstyrelsen accepterar sökandens andrahandsyrkande att igångsättningstiden ska vara 5 år.

Grunder för länsstyrelsens inställning

Villkor 3

Länsstyrelsen anser att villkor 3 ska kvarstå såsom formulerat av MPD. Pastoratets förslag till ändring av villkor 3 innebär att utsläppet från verksamheten skulle kunna vara så högt som 20 mg/m^3 normal torr gas under en lång tid framöver. Enligt pastoratets ansökningshandlingar var utsläppen vid de senaste mätningarna 2 respektive $<2,4 \text{ mg/m}^3$ och sökanden har inte redovisat varför ett så högt begränsningsvärde som 20 mg/m^3 normal torr gas skulle vara nödvändigt. Länsstyrelsen anser att sex månader är tillräckligt lång tid för att pastoratet ska kunna säkerställa att 10 mg/Nm^3 kan innehållas.

Pastoratets förslag till texttillägg om förnyade mätningar i detta villkor skulle omvandla begränsningsvärdena i villkor 3 till riktvärden och länsstyrelsen motsätter sig detta. En sådan formulering ingår inte i prövningsmyndigheternas praxis de senaste åren.

Länsstyrelsen vidhåller att sex (6) månader är tillräckligt lång tid för att sökanden ska kunna säkerställa 10 mg/Nm^3 vid 11 % O_2 . Länsstyrelsen anser alltså att MPD:s formulering av villkoret ska kvarstå.

Länsstyrelsen har gått igenom samtliga miljörapporter sedan år 2007. Sökanden har haft samma villkor för stoft under hela perioden. Nedan följer vad sökanden angett i miljörapporten.

År	Mätning stoft	Antal kremeringar	Beräkning
2007	<9,9 (medel 3 st kremeringar)	1198	<26 kg

2008		1095	
2009		1238	
2010		1296	
2011	<5,3 (medel 3 st kremeringar)	1319	<23 kg
2012		1279	
2013	<2,4 (medel 3 st kremeringar)	1370	<25 kg
2014		1387	
2015		1476	
2016	2 (medel 3 st kremeringar)	1374	3 kg
2017		1080	2,7 kg
2018		1374	

Enligt ovanstående klarar sökanden det villkor som MPD fastställt. Mätningarna görs inte så ofta och sker vid filterbyte.

Vid fastställande av villkor ska 2 kap. 3 och 7 §§ MB tillämpas. En naturlig utgångspunkt är att villkoren inte ska medge större utsläpp än nödvändigt, men inte heller vara så stränga att det blir osäkert om villkoren kan innehållas när rimliga skyddsåtgärder vidtagits.

Det finns ingen nedre gräns för när stoft anses utgöra ett problem. Det finns enligt ovanstående ingen anledning att vänta med att sänka den tillståndsgivna halten för stoft. Länsstyrelsen anser därför att MPD:s villkor ska stå fast.

Villkor 4

Länsstyrelsen anser att MPD:s villkorsformulering ska kvarstå oförändrad.

Ett årsmedelvärde på 50 mg/Nm³ är nödvändigt för att utsläppen inte ska vara oreglerade vid de tillfällen då begränsningsvärdena per kremation och 5-minutersmedelvärde tillåts överskridas.

Sökanden menar att MPD:s villkorsformulering strider mot lex specialis. Principen innebär att en regel eller en lag som särskilt reglerar något ska ges företräde framför en mer allmän bestämmelse eller lag (lex generalis). Sökanden menar att 16 kap. 10 § brottsbalken har företräde framför miljöbalken:

Den som obehörigen flyttar, skadar eller skymfligen behandlar lik eller avlidens aska, öppnar grav eller eljest gör skada eller ofog på kista, urna, grav eller annat de dödas vilorum eller på gravvård, döms för brott mot griftefrid till böter eller fängelse i högst två år.

Ett krav på ett årsmedelvärde om 50 mg/ Nm³ innebär att den generella driften av anläggningen är god och att förväntan är att endast ett fåtal kremeringar ger upphov till extremvärden dvs. har kistor vars beskaftenhet föranleder högre halter. Flertalet av kremeringarna som sker under året bör rimligtvis ligga under 50 mg/Nm³. Tanken är inte att sökanden ska kontrollera några kistor, och länsstyrelsen anser därför inte att villkoret står i strid med annan lagstiftning.

Villkor 6

Parterna är överens.

Villkor 11

Pastoratet menar att en ökning av rökgashastigheten skulle medföra ökade koldioxidemissioner och en ökad klimatpåverkan, vilket de anser är förkastligt ur både ekonomiskt och miljömässigt hänseende.

MPD har motiverat villkoret med att pastoratet har använt en skorstenshöjd som understiger Naturvårdsverkets vägledning i sina beräkningar. Rökgashastigheten behöver därför uppnå tillräcklig hastighet för att säkerställa beräknad godtagbar påverkan på luftkvaliteten. Anledningen till att Naturvårdsverket rekommenderar en rökgashastighet på 8 m/s i sin vägledning om krematorieverksamhet är att det finns en risk för nedsug av rökgaserna på läsidan av själva skorstenen, vilket skulle kunna leda till markföroreningar. Vid befintliga krematorier har lägre skorstenshöjd godtagits om spridningsberäkningarna visar en godtagbar spridning av rökgaserna.

Ärendet gäller en ny anläggning, men sökanden har ändå valt att söka för en lägre skorstenshöjd. Detta har motiverats med hänvisning till Boverkets nybyggnadskrav och plan- och bygglagen, PBL.

Sökandens spridningsberäkningar visar att WHO:s gränsvärde för kvicksilver innehålls. Verksamheten bidrar inte till ett överskridande av miljökvalitetsnormen för partiklar.

Kväveoxidberäkningen visar på en viss påverkan på omgivningen. Beräknad totalhalt (inklusive bakgrundshalter) för dygnsmedelvärde och en skorstenshöjd på 2 meter övernock är $55 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft. Miljökvalitetsnormen säger $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft. Timmedelvärdet är under samma förhållanden $80 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft. Miljökvalitetsnormen säger $90 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft. Årsmedelvärdet är $17 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft och miljökvalitetsnormen är $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft. Sökandens bidrag leder alltså inte till att miljökvalitetsnormerna för kväveoxid överskrids, men det finns inte mycket marginal. Sökanden klarar precis preciseringen av miljökvalitetsmålet "Frisk luft" som är på $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ luft som årsmedelvärde.

I Naturvårdsverkets branschfaktablad står att vid befintliga krematorier har lägre skorstenshöjder godtagits efter genomförda spridningsberäkningar, då dessa har kunnat visa på en godtagbar spridning av rökgaserna.

Sökanden har redovisat att halten kvävedioxid blir lägre vid en anläggning med en skorstenshöjd på 10 m, 3 500 kremeringar/år och en rökgashastighet på 5 m/s jämfört med en liknande anläggning med en rökgashastighet på 8 m/s. Alltså skulle lägre rökgashastigheter kunna ge en mindre miljöpåverkan.

Det finns ett examensarbete - *Utformning av förenklad metod för beräkningar av luftföroreningar från industrier* av Jenny Lundberg, Uppsala universitet (år 2019). Rapporten omfattar skorstenar som är högre än 15 m. Resultaten visar att skorstenshöjden påverkar haltbidraget mest när skorstensdiametern är 0,5 m, det uppkommer exempelvis en stor ökning när skorstenshöjden går från 15 m till 10 m. En större

skorstensdiameter ger ett lägre haltbidrag. Det kan bero på att för en större skorstensdiameter får rökplymen en lägre koncentration och utspädning kan ske mer effektivt.

Utifrån ovanstående gör Länsstyrelsen bedömningen att villkoret bör kvarstå.

Villkor 13

Länsstyrelsen godtar sökandens omformulering såsom den slutligt formulerats i förslag till villkor 13.

Igångsättningstid

Länsstyrelsen kan acceptera en igångsättningstid om maximalt 5 år.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser

Tillämpliga bestämmelser framgår i huvudsak av Miljöprövningsdelegationens beslut. Domstolen vill härvid särskilt lyfta fram följande bestämmelser.

Enligt 2 kap. 1 § miljöbalken, MB, är, när frågor om tillstånd prövas, alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd (verksamhetsutövare) skyldiga att visa att de förpliktelser som följer av 2 kap. MB iaktas.

Enligt 2 kap. 3 § MB ska en verksamhetsutövare utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte ska bästa möjliga teknik användas vid yrkesmässig verksamhet.

Enligt 2 kap. 7 § MB gäller kraven i 2 kap. 2–5 §§ och 6 § första stycket i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Enligt 5 § förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll ska verksamhetsutövaren ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick, för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Villkor

Villkor 3

Vad avser villkor 3 har pastoratet yrkat dels på annan formulering av villkoret, rörande hur och när villkoret ska anses vara uppfyllt, dels att de strängare utsläppskraven om 10 mg/Nm³ vid 11 % O₂ ska gälla vid en annan tidpunkt än den miljöprövningsdelegationen beslutat om.

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att pastoratets yrkade formuleringar (i såväl första som i andra hand) för kontroll av villkoret kan innebära att funktionen på filtret kan vara bristfälligt under alltför lång tid innan någon kontroll erfordras, brister upptäcks och åtgärder vidtas. Detta kan i sin tur innebära omotiverade utsläpp av stoft från anläggningen. Domstolen finner därför att villkoret bör kontrolleras minst vart tredje år, eller med den frekvens som framgår av kontrollprogrammet, dvs. enligt den formulering som MPD föreskrivit.

Mark- och miljödomstolen konstaterar i övrigt att pastoratets förslag till villkor är utformat enligt den praxis som Mark- och miljööverdomstolen allt sedan 2009 anser ska gälla för utsläppsvillkor, dvs. som begränsningsvärden. Domstolen bedömer dock att en uppföljande kontroll och vidtagande av eventuella åtgärder bör kunna ske tidigare än de två månader som pastoratet yrkat. Domstolen anser att detta bör kunna utföras inom en månad från det att ett överskridande av angivna värden har konstaterats.

Det framgår inte minst av 5 § i förordningen om verksamhetsutövarens egenkontroll (1998:901) att en verksamhetsutövare ska ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick. Med en god kontroll och

journalföring av t.ex. tryckmätningar över filtret kan pastoratet vidta åtgärder innan filtrets funktion fallerar väsentligt. Vidare bör pastoratet redan idag ha upprättat rutiner för att så snabbt som möjligt kunna ersätta befintligt filter i det fall det sker ett filtergenombrott.

Vad avser vid vilken tidpunkt som det strängare kravet bör börja gälla anser domstolen det skäligt (enligt 2 kap. 7 § MB) att denna överensstämmer med den tidpunkt då övrig ombyggnad bör vara klar, dvs. då den nya ugnen installerats. Krav bör ställas i upphandlingen av det nya filtret så att återförsäljaren kan garantera det angivna strängare utsläppskravet.

Sammantaget bedömer mark- och miljödomstolen att villkoret kan utformas i huvudsak enligt pastoratets andrahandsyrkande, enligt vad som framgår av domslutet. Mätmetoden bör dock framgå i kontrollprogrammet och inte i villkoret, se även villkor 13 i beslutet där detta tydliggörs.

Villkor 4

Mark- och miljödomstolen instämmer med det som framförts av pastoratet avseende att MPD:s satta villkor innebär en viss inkonsekvens. Det beslutade årsmedelvärdet är betydligt lägre än det beslutade värdet för utsläpp av kolmonoxid som ska gälla per kremation. Det kan ifrågasättas om pastoratet ens har möjligheten att uppfylla villkoret utifrån det underlag som ingått i prövningen. Mark- och miljödomstolen anser att en formulering i enlighet med pastoratets tredjehandsyrkande medger att en fullgod förbränning kan kontrolleras. Domstolen finner det skäligt med ett 10 % överskridande av de angivna värdena per kremation, dock att årsmedelvärdet ska innehållas.

Villkor 6

Vid mark- och miljödomstolens handläggning av detta mål har även ett annat överklagat och tillståndsprövat krematorium handlagts (målet M 3518-19, Ystad krematorium) där samma miljöprövningsdelegation beslutat om tillstånd med, i stora delar, likalydande villkor för tillståndet. Besluten togs samma dag (den 20 juni 2019).

I båda målen har domstolen hållit sammanträde och därav genomförde domstolen två sammanträden efter varandra under samma dag. Detta berodde delvis på att frågorna var snarlika, men framförallt på att pastoraten anlitat samma ombud i båda målen samt på att samma länsstyrelse är motpart. Vid sammanträdet för Ystad krematorium framförde parterna synpunkter även i denna fråga (villkor 6), och enades därefter om ett villkor med delvis annan lydelse än vad parterna framfört i skriftväxlingen i förevarande mål. Med beaktande av de likartade förhållandena och eftersom pastoratet bör ges skälig tid att anordna erforderliga mätutrustningar även i det i denna dom prövade målet, anser domstolen att en tidsangivelse för detta bör framgå av villkoret. Med utgångspunkt i det tillägg som parterna enades om i det överklagade beslutet för Ystad krematorium anser domstolen att det är lämpligt att villkoret formuleras med nedanstående tillägg, vilket även framgår av domslutet. Tillägget får anses ligga inom domstolens prövningsram i ett mål av förevarande slag.

Inom sex månader från det att tillståndet tas i anspråk ska det finnas alternativt en daglig journalföring av differenstrycket i kontrollprogrammet för verksamheten eller ett varningssystem så att larm om tryckfall går till person med rådighet att snarast åtgärda problemet.

Villkor 11

Det framgår av bl.a. Naturvårdsverkets branschfaktablad för krematorier att villkor antingen kan formuleras med värden för en viss rökgashastighet eller med utformningskrav avseende skorstenen, som medger minsta möjliga miljöpåverkan på omgivningarna. Pastoratet har angett att skorstenshöjden är 10 meter. Vidare har pastoratet i andra hand föreslagit ett villkor som innebär en begräsning av diametern på skorstenstoppen till maximalt fyra decimeter. Mark- och miljödomstolen anser, mot bakgrund av detta, att spridningsförutsättningarna av rökgaserna blir tillräckligt goda och att miljöpåverkan för omgivningen därmed blir minimal. Domstolen anser därför att villkoret bör utformas enligt domslutet, dvs. pastoratets andrahandsyrkande, och inte med en villkorad rökgashastighet. Då förbränningen dessutom sker

batch-vis kan det därutöver vara svårt att vidmakthålla en viss hastighet. Allt enligt de skäl som framförts av pastoratet.

Villkor 13

Domstolen bedömer att den villkorsutformning som pastoratet föreslagit i ett reviderat andrahandsyrkande, vilket också är det som länsstyrelsen godtagit, får anses vara mest funktionell. Med användande av de reningsmetoder som används för dioxin kan man rent generellt konstatera en god avskiljning vid krematorieverksamheter. Det kan ändå finnas behov av att pastoratet i Kristianstad gör egna kontroller eller uppföljningar av utsläpp av dioxiner från krematorieverksamheten. Med anledning härav föreskrivs villkoret i enlighet med pastoratets tredjehandsyrkande och enligt vad som framgår av domslutet.

Igångsättningstid

Mark- och miljödomstolen finner att en igångsättningstid om fem år innebär såväl att pastoratet ges tid att planera och driftsätta ansökt verksamhet liksom att de villkor som föreskrivits i miljöprövningsdelegationens beslut ska utgöra moderna villkor. Parterna är vidare överens om pastoratets andrahandsyrkande. Igångsättningstiden bör därför bestämmas till fem år.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (MMD-02)

Överklagande senast den 27 maj 2020.

Lena Stjernqvist

Viktor Forsell

I domstolens avgörande har rådmannen Lena Stjernqvist, ordförande, och tekniska rådet Viktor Forsell samt de särskilda ledamöterna Anders Wetterling och Karin Sigvardsson deltagit. Föredragande har varit tingsnotarien Sara Engström Bubenko.